

**НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ М. П. ДРАГОМАНОВА**

РИЖЕНКО Євген Сергійович

УДК 321.8

**ІНТЕГРАТИВНА ІДЕОЛОГІЯ ЯК ЧИННИК
КОНСОЛІДАЦІЇ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА**

23.00.03 – політична культура та ідеологія

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата політичних наук

Київ - 2008

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі політології Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Науковий керівник - кандидат філософських наук, доцент
ФЕДІРКО Іван Павлович,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка,
доцент кафедри політології.

Офіційні опоненти: доктор політичних наук, професор
ВАРЗАР Іван Михайлович,
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова,
професор кафедри політичних наук;

кандидат політичних наук
БАЛАБАН Ростислав Валерійович,
Інститут політичних і етнонаціональних досліджень
ім. І. Ф. Кураса НАН України,
старший науковий співробітник
відділу теоретичних та прикладних
проблем політології.

Захист відбудеться "13" червня 2008 р. о 16⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 26.053.12 в Національному педагогічному університеті імені М. П. Драгоманова за адресою: 01601, Київ, вул. Пирогова, 9.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, 01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9.

Автореферат розісланий "08" травня 2008 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Н.В.Крохмаль

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Головною ознакою зрілої держави і формою існування сучасних націй є консолідованість суспільства. Розбудова нашої держави неможлива без усвідомлення важливості консолідації складного за етнічною та соціальною структурою сучасного українського суспільства. Для демократичного розвитку суспільства необхідно з'ясувати консолідуючу функцію держави в цих процесах і бути готовими до вирішення численних проблем, що вимагає пошуків нових підходів до розуміння сутності, місця і ролі ідеології в процесах розвитку держави та суспільства.

Одним із важливих чинників суспільної консолідації виступає наявність інтегративної (об'єднавчої) ідеології. Необхідність всебічного і ґрунтовного аналізу феномену ідеології на тлі глибоких трансформаційних змін, які відбуваються в сучасних перехідних суспільствах, зумовлена цілою низкою соціальних, економічних, політичних і культурних чинників.

Поняття “інтегративна ідеологія” у вітчизняному суспільствознавстві залишається малодослідженим. Після тривалого періоду деідеологізації українські науковці та політики виявляють посилений інтерес до ідеологій, оскільки кожна нація, держава, щоб зберегти себе, повинні мати певну систему ідей та цінностей, що відображають глибинні основи їхнього життя.

Зважаючи на зазначене, актуальними для наукової теорії та суспільно-політичної практики є проблеми осмислення феномену ідеології з урахуванням тенденцій, властивих сучасним типам суспільств; обґрунтування умов існування інтегративної ідеології та виявлення спільних цінностей, які уможливають її формування; подолання упередженості в оцінці місця ідеології в процесі формування демократичних відносин, що потребує дослідження її сутності, суб'єктів та основних змістовних компонентів.

В сучасній Україні спостерігається все більша інтеграція норм та стандартів суспільного життя, але разом зі спробами об'єднання українського суспільства високим залишається вплив на нього з боку деструктивно налаштованих політичних сил та суспільних груп. Отже, в сучасних українських соціально-політичних умовах необхідно вирішити складне завдання: з одного боку підтримати процеси інтеграції, що простежуються в українському суспільстві, а з іншого – сприяти вирішенню культурних та ідеологічних конфліктів (або, принаймні, мінімізувати їх) та запобігти негативному впливу на суспільну свідомість деструктивно налаштованих політичних партій та інших суб'єктів соціального життя. В цих умовах на перший план виходить пошук об'єднавчих цінностей в українському суспільстві та дослідження інтегративної ідеології, формування якої дозволить вирішити означені завдання.

Ступінь наукової розробки проблеми. У сучасній зарубіжній науковій літературі проблеми визначення, класифікації ідеологій та їх місця в суспільному і державному житті досліджені в працях Л. Бараданта, І. Боббіо, Б. Веккіо, Ф. Воткінса, С. Гідденса, Д. Інгерсола, О. Лемберга, Н. Лумана, Д. Макленнона, Р. Макрідіса, С. Московичі, П. Окоїна, Дж. Паломбара,

Дж. Племінеца, М. Ріджея, М. Рокича, Л. Саржента, М. Селігера, Л. Фойєра, Ф. Фюре та ін.

На терені колишнього СРСР проблеми формування інтегративних ідеологій виникли в процесі державотворення та після ейфорії деідеологізації, яка завершила падіння тоталітарної системи. Починаючи з "круглих столів", на сторінках газет та журналів, у наукових виданнях українські вчені В. Андрущенко, О. Валевський, Є. Головаха, Л. Губерський, С. Здіорук, В. Кремінь, І. Курас, М. Міщенко, Б. Парахонський, М. Попович; російські дослідники Г. Водолазов, К. Гаджиев, А. Галкін, М. Горшков, М. Ільїн, Б. Капустін, А. Кара-Мурза, Ю. Красін, В. Кувалдін, Т. Олексієва, І. Пантін, П. Федосов та інші широко обговорювали проблеми інтегративних ідеологій.

Проблемні аспекти консолідуючої ідеології в українському суспільстві та визначення її певних елементів знайшли відображення в роботах вітчизняних суспільствознавців: В. Беха, О. Бабкіної, Р. Балабана, А. Білоуса, О. Валевського, І. Варзара, О. Власюка, О. Волкова, А. Гальчинського, Л. Губерського, С. Здіорука, Г. Касьянова, В. Кізіми, В. Кременя, І. Кресіної, В. Крисаченка, М. Михальченка, В. Недюхи, Б. Парахонського, М. Пірен, І. Попової, В. Ребкала, Ф. Рудича, П. Ситника, В. Скуратівського, І. Смагіна, М. Степика, С. Телешуна, Б. Харахаша та інших.

Разом з тим, необхідно відзначити недостатність комплексних досліджень феномену інтегративної ідеології в українському суспільстві, яка є необхідним чинником його консолідації. Малодослідженими залишаються джерела ціннісного наповнення інтегративної ідеології та виокремлення її ідеологом в програмах сучасних політичних партій; консолідуюча роль і функції інтегративної ідеології в суспільних процесах; перспективи формування інтегративної ідеології в сучасній Україні.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана в межах комплексної програми наукових досліджень Київського національного університету імені Тараса Шевченка "Наукові проблеми державотворення в Україні" і науково-дослідної роботи філософського факультету № 01БФ041-01 "Філософська та політологічна освіта в Україні на перетині тисячоліть". Тема дисертаційного дослідження затверджена Вченою радою філософського факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка 24 листопада 2003 року, протокол №3 та уточнена Вченою радою філософського факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка 27 березня 2006 року, протокол № 6.

Мета роботи – проаналізувати можливості та напрями розбудови інтегративної ідеології в Україні, її роль у процесах консолідації українського суспільства.

Мета роботи обумовлює необхідність реалізації наступних **завдань**:

- розкрити сутність, світоглядний сенс та методологію дослідження понять "інтегративна ідеологія" та "консолідація суспільства";
- проаналізувати еволюцію ідеологічних концепцій у світовому та українському контексті, обґрунтувати суспільну необхідність інтегративної ідеології;

- здійснити аналіз сутнісних характеристик інтегративної ідеології та розкрити концептуальні засади її формування;
- з'ясувати роль інтегративної ідеології в процесах суспільної консолідації;
- проаналізувати сучасний стан розбудови інтегративної ідеології як чинника консолідації українського суспільства та з'ясувати головні розбіжності, що існують між прихильниками різних політико-ідеологічних напрямків суспільного розвитку;
- дослідити можливості та перспективи формування й реалізації інтегративної ідеології в Україні.

Об'єктом роботи є політичні ідеології як феномен суспільного життя.

Предметом роботи є інтегративна ідеологія як чинник консолідації українського суспільства.

Методи дослідження. Методологічною основою дослідження стало комплексне поєднання діалектичного, структурно-функціонального, синергетичного та системного методів дослідження явищ соціального світу, а також методик політичного прогнозування, зокрема, сценаріотехніки. Діалектичний метод дозволяє розкрити головні суперечності в пізнанні інтегративної ідеології, розглянути даний феномен крізь призму головних діалектичних законів та категорій, а також уможлиблює застосування таких методів, як порівняння, аналіз і синтез, узагальнення, сходження від абстрактного до конкретного, індукцію і дедукцію. Використання структурно-функціонального методу дає можливість розглянути інтегративну ідеологію як структурно-розчленовану цілісність, яка складається з визначеного числа взаємопов'язаних компонентів, кожен з яких має своє функціональне призначення. Методологія синергетики дозволяє розглянути процеси ідеологічного розвитку в Україні як нелінійну систему, повніше зрозуміти процеси самоорганізації політичних ідеологій взагалі й інтегративної ідеології зокрема, а також глибше підійти до розуміння таких категорій, як відкритість, нестабільність, нелінійність. Інтегративна ідеологія в контексті синергетичного методу розглядається як важливий чинник переходу від хаотичного та неорганізованого до стабільного соціально-політичного розвитку України. На основі системного підходу стає можливим дослідити ідеологію як систему ідей, орієнтованих на практичну реалізацію в соціально-політичному житті. Ідеологія є знаковою системою, яка у рамках процесу ідеологічного впливу здійснює впровадження структур суспільного буття (знаки, ідеї, символи) у структурні компоненти індивідуальної свідомості (інтеріоризація ідеологічних цінностей).

Використання історіологічного методу (І. Варзар) дозволяє не тільки провести ретроспективний аналіз процесів ідеологічного розвитку українців, але і дослідити феномен інтегративної ідеології в послідовному розвитку та взаємозв'язку минулого, сьогодення і майбутнього, згідно з етнополітичною реальністю уточнити ряд усталених теоретичних положень і висновків.

Методи прогнозування та сценаріотехніки дають можливість на основі ретроспективного та перспективного аналізів з використанням сучасних

методик проаналізувати головні альтернативи в процесі майбутнього формування інтегративної ідеології в Україні і означити вірогідність настання кожного зі сценаріїв розвитку подій.

Наукова новизна одержаних результатів. Дисертація є одним із перших у вітчизняній науці комплексних досліджень формування інтегративної ідеології та її ролі у процесах консолідації українського суспільства. Наукова новизна дослідження полягає в розробці концепції інтегративної ідеології як сутнісного чинника консолідації українського суспільства. У проведеному дослідженні обґрунтовано наступні теоретичні положення, які відзначаються науковою новизною та виносяться на захист:

- дістали подальшого розвитку наукові підходи, які доводять, що на сучасному етапі суспільна консолідація є однією з найгостріших проблем, що стоять перед українським суспільством; запропоновано розглядати інтегративну ідеологію як один із важливих чинників суспільної консолідації та складову духовної основи суспільства, його консенсусу навколо базових цінностей. Інтегративна ідеологія характеризується в роботі як комплекс конструктивних ідей та цінностей, що визнаються більшістю членів суспільства та дають змогу консолідувати його, не заперечуючи багатоманітності, в тому числі й ідеологічної;

- поглиблено уявлення про еволюцію ідеологічних концепцій, узагальнені сучасні теоретичні підходи дослідження ідеологій у світовому та українському контексті, визначені завдання інтегративної ідеології, головними серед яких є зміцнення об'єднавчих тенденцій в українському соціумі і мінімізація впливу конфліктогенних, або потенційно конфліктогенних складових масової свідомості (регіональних відмінностей, розриву між поколіннями, ідеологічної поляризації суспільства, роз'єднаності і непатріотичності українських еліт, зовнішніх інформаційних впливів тощо);

- в обґрунтуванні консолідації як процесу об'єднання різних верств українського суспільства на основі спільних цінностей для досягнення соціально-значущих цілей виокремлюються територіальний, ціннісний, ситуативний види консолідації, під якими відповідно розуміється об'єднання на основі спільності території, цінностей, національних і політичних інтересів, що спонукають до об'єднання громадян. В роботі концептуально доведено, що найбільш ефективною з точки зору національних інтересів України є ціннісна консолідація, оскільки тільки об'єднання громадян навколо спільних цінностей допоможе розробити довгострокову і комплексну стратегію інтеграції українського суспільства, яка на системній основі об'єднає різні напрямки державної політики. Базовими засадами консолідації є етика солідарності та пошук об'єднуючих цінностей у режимі постійного і реального діалогу в нашому суспільстві;

- запропоновано авторське бачення інтегративної ідеології як соціального феномену, що формується шляхом розвитку різних форм комунікації на основі базових суспільних цінностей між прихильниками різних політико-ідеологічних напрямків. Процес формування інтегративної ідеології є проявом соціальної взаємодії, в якому ідеологія стимулює появу нових прогресивних

форм організації політичного життя та раціоналізації влади шляхом комплексного поєднання соціально-економічних та духовно-культурних чинників соціальної системи. Інтегративна ідеологія є відносно стійкою артикульованою сукупністю прийнятих людьми особистих, суспільних, державних і цивілізаційних цілей, ідеалів, цінностей, інтересів. Інтегративна ідеологія спрямована на формування і конструктивне функціонування історичної пам'яті, української мрії й сенсу життя на основі діалогу культури миру та культури патріотизму, досягнення достойної якості життя і рівня достатку, надійної безпеки, адекватної інтерпретації минулого, осмислення сьогодення і розуміння майбутнього;

– здійснено аналіз джерел ціннісного наповнення інтегративної ідеології та аргументоване авторське бачення того, що в цій ролі можуть виступати цінності, які залучаються з різних ідеологічних систем: як з класичних політичних ідеологій (лібералізму, консерватизму, соціалізму), так і з сучасних конструктивних політико-ідеологічних течій. Конструктивізм визначається змістом української національної ідеї – державницької ідеології української політичної нації, де українська національна ідея виступає стрижневою основою інтегративної ідеології;

– здійснено політологічний аналіз електоральних пріоритетів сучасних українських політичних партій з метою виокремлення ідеологем інтегративної ідеології та з'ясовано, що головні розбіжності існують між представниками націонал-демократичного та консервативно-авторитарного політико-ідеологічних напрямків. Мінімізація згаданих суперечностей можлива шляхом формування та впровадження інтегративної ідеології, що ґрунтується на державницьких цінностях;

– запропоновано авторське бачення розвитку політико-ідеологічних відносин в Україні й проаналізовано перспективи формування інтегративної ідеології, що дозволило виділити п'ять можливих сценаріїв майбутнього ідеологічного розвитку України. Доведено, що інтегративна ідеологія має не тільки виступити запорукою примирення та взаєморозуміння українського суспільства, а й надати йому чіткі смислові орієнтири, пояснити сучасні політичні процеси, консолідувати суспільство.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає в розробці комплексу заходів, що прискорять формування інтегративної ідеології в Україні, і, відповідно, сприятимуть суспільній консолідації, що надасть поштовх соціально-політичному розвитку нашої держави. Теоретичні положення, висновки та рекомендації дослідження можуть бути використані для викладання ряду відповідних навчальних дисциплін, зокрема, спецкурсів "Політичні ідеології", "Політична культура", "Історія політичних вчень".

Апробація результатів дисертації. Основні положення дисертації доповідалися й обговорювалися на засіданнях кафедри політології Київського національного університету імені Тараса Шевченка, а також на міжнародних наукових конференціях, а саме: Міжнародній науково-практичній конференції "Людина. Світ. Культура" (Київ, 2004); Міжнародній науковій конференції "Дні науки філософського факультету-2005" (Київ, 2005); Міжнародній науково-

практичній конференції “Гуманізація вищої освіти: філософські виміри” (Бердянськ, 2005); Міжнародній науковій конференції "Дні науки філософського факультету-2006" (Київ, 2006); Міжнародній науково-практичній конференції "Государственное управление в XXI в.: традиции, проблемы, инновации" (Москва, 2006).

Публікації. Основні положення та результати дисертації викладені автором у 10 наукових публікаціях, 5 з яких містяться у виданнях, визнаних ВАК України фаховими з політології, 5 – у тезах наукових конференцій.

Структура дисертації визначається послідовністю реалізації визначених завдань та складається зі вступу, трьох розділів, поділених на підрозділи, висновків, списку використаних джерел (218 найменувань) та додатків.

Загальний обсяг дисертації – 195 сторінок, основна частина дисертації – 173 сторінки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У "**Вступі**" обґрунтовується актуальність дисертаційного дослідження, його науково-теоретична та практична значимість, характеризується ступінь дослідження проблеми, формулюються основні концептуальні положення, які виносяться на захист, визначається мета та основні завдання роботи, розкриваються елементи наукової новизни дослідження, його теоретичне та практичне значення.

У **першому розділі – "Теоретико-методологічні засади дослідження політичних ідеологій"** – розкривається зміст основних понять дослідження, аналізується методологія дослідження політичних ідеологій та досліджується еволюція ідеологічних концепцій у світовому та українському контексті.

У *підрозділі 1.1 – "Методологія дослідження політичних ідеологій"* – розкривається зміст понять "ідеологія", "інтегративність", "інтегративна ідеологія", "консолідація суспільства" та аналізується роль інтегративної ідеології в процесах консолідації українського суспільства шляхом комплексного поєднання діалектичного, структурно-функціонального, системного та синергетичного методів, а також методу політичного прогнозування.

Аналіз підходів щодо визначення поняття "ідеологія" показав, що загальноновизнаної дефініції цього феномену не існує, оскільки вона розглядається дослідниками у різних вимірах. Це повною мірою стосується й визначення інтегративної ідеології, в поняття якої дослідники вкладають різний зміст. Крім того, в наукових джерелах зустрічаються різні варіанти назви подібної ідеології. Вона називається об'єднавчою, інтегративною, консолідуючою (або ідеологією консолідації), державотворчою, державницькою.

В дослідженні використовується поняття "інтегративна ідеологія", оскільки саме процес інтеграції, синтезу ключових конструктивних цінностей в єдине ціле, несе стрижневе навантаження і відіграє ключову роль в процесах

консолідації українського суспільства. При цьому терміни "об'єднувальна" та "об'єднавча" ідеологія розуміються як синоніми, близькі за своєю сутністю до інтегративної ідеології. Концепції державницької ідеології та національної ідеї також певною мірою є дотичними до проблематики, що розглядається в даному дослідженні, але їх використання потребує контекстуальних уточнень.

Усі соціальні зміни, що відбуваються в сучасній Україні, розглядаються як складна взаємодія процесів інтеграції і дезінтеграції, де *соціальна інтеграція* характеризується як сукупність форм підтримки соціальною системою усталеності і рівноваги суспільних відносин. В дослідженні наголошується на інтегративному потенціалі ідеології, тобто на її здатності об'єднати суспільство, сприяти сталому соціально-політичному розвитку й обґрунтовуються можливості та перспективи формування в Україні інтегративної ідеології шляхом синтезу конструктивних цінностей різних політичних ідеологій.

Інтегративна ідеологія – це система концептуально оформлених уявлень, ідей і поглядів на політичне життя, що формується на основі гармонійного об'єднання цінностей різних ідеологій шляхом створення та поширення різних форм комунікації між ними. Ця система є специфічною формою раціоналізації світу і життя, вона дозволяє людині знайти "стійкі" точки орієнтації для своєї діяльності і виробити сукупність цілей і цінностей, до яких можуть апелювати індивіди.

Інтегративна ідеологія – це об'єднавча ідеологія суспільства, комплекс таких ідей та цінностей, що визнаються більшістю членів суспільства та дають змогу інтегрувати його, не заперечуючи багатоманітності, в тому числі й ідеологічної.

Інтегративну ідеологію можна тлумачити як систему конструктивних ідеологем, що реалізується в процесах, спрямованих на консолідацію суспільства. Вона виконує роль ініціатора формування спільного політико-правового простору держави, відродження почуття громадянськості, виступає засобом духовного забезпечення єднання, протистояння сепаратизмові та консолідації українського суспільства.

Консолідація суспільства розуміється як його об'єднання для досягнення спільних цілей. Можна виділити територіальну, ціннісну, загальнонаціональну, ситуативну консолідацію. В українському суспільстві спостерігається значна кількість регіональних розбіжностей (в сфері мови, культури, світосприйняття, політичних вподобань тощо), тому треба наголосити на необхідності розробки та впровадження цілісної стратегії консолідації суспільства. В якості одного з вагомих чинників суспільної консолідації виступає інтегративна ідеологія, яка забезпечує цілісність суспільства, не заперечуючи його ідеологічної різноманітності.

У підрозділі 1.2 – "*Еволюція ідеологічних концепцій у світовому та українському контексті*" – аналізуються політичні ідеї, ідеали від стародавніх часів, коли вони існували у формі міфів до новітнього періоду розвитку наукової та суспільно-політичної думки, де ідеологічні концепції включають як раціональні, так і позараціональні чинники світосприйняття.

В науковій думці склався широкий діапазон ідеологічних концепцій, серед яких з середини ХХ ст. можна виділити концепції загальної "деідеологізації" (середина 50-х – початок 70-х років і знову із середини 80-х років ХХ ст.), автори – Р. Арон, Д. Белл, С. М. Ліпсет, К. Поппер, Е. Шиллз та ін., основна теза досліджень яких зводиться до того, що зростаючий вплив науки призводить до падіння впливу ідеологічних систем; концепції "реідеологізації" (з середини 70-х років ХХ ст.), автори – А. Вінер, Дж. Лодж та інші, доводять необхідність подолання дефіциту загальнонаціональних ідей та цінностей, якими традиційно підживлювалося інтелігентське, наукове, студентське середовище, вони також обґрунтовують необхідність створення "глобальної, всесвітньої" ідеології для всіх, яка б примирила всі існуючі і протидіючі ідеології під гаслом нових, гуманістичних ідей і "загальнолюдських цінностей", тобто створення глобальної ідеології людства. Слід відзначити, що з другої половини ХХ ст. ідеологія розглядається вже не як тотальна система ідей, а як вираження їх плюралістичної множини.

Аналіз проявів найвідоміших світових ідеологій – лібералізму, консерватизму, соціалізму в сучасній Україні дозволяє стверджувати, що жоден з цих напрямків не може служити єдиною з основ формування інтегративної ідеології України. Вона в найзагальнішому плані має поєднувати принципи індивідуальної свободи, містити пошук і культивуацію власних, українських традицій культурного і політичного життя, а також включати в себе елементи, спрямовані на соціальний захист певних верств населення, тобто інтегративна ідеологія має синтезувати сполучати в собі ліберальні, консервативні, соціалістичні та соціал-демократичні цінності. Дослідження потребують питання про характер такого поєднання, ступінь представленості різних цінностей в інтегративній ідеології, характер їхньої взаємодії.

У другому розділі – **"Ціннісні виміри інтегративної ідеології як чинника суспільної консолідації"** - розроблена ціннісна модель інтегративної ідеології, розкриті концептуальні засади її формування.

Підрозділ 2.1 – "Сутнісні риси інтегративної ідеології" – присвячено побудові функціональної моделі інтегративної ідеології, а також аналізу цінностей, з яких вона утворюється.

Інтегративна ідеологія формується як відносно стійка артикульована сукупність прийнятих людьми особистих, суспільних, державних і цивілізаційних цілей, ідеалів, цінностей, інтересів, які імпонують кожній людині: в формуванні і конструктивному функціонуванні історичної пам'яті, української мрії й сенсу життя на основі діалогу культури миру та культури патріотизму, досягнення достойної якості життя і рівня достатку, в надійній безпеці, в об'єктивній інтерпретації минулого, осмисленні сьогодення і розумінні майбутнього.

Крім цього інтегративна ідеологія має бути підкріплена реальним соціально-політичним розвитком, а також економічним зростанням, інакше всі її цінності не викличуть зворотного резонування в суспільстві і спроби впровадити подібну ідеологію будуть невдалими. Іншою умовою ефективності

інтегративної ідеології є, на нашу думку, її поширеність в суспільстві, а також прийнятність її цінностей в різних регіонах України.

Інтегративна ідеологія має формуватися із постійним урахуванням того, що суспільство пропонує на рівні ідейно-духовному та ментальному, а також чого воно об'єктивно потребує, виходячи з показників його внутрішнього розвитку і зовнішньої ситуації.

У перспективі такий уже сформований і підтриманий суспільством ідеологічний комплекс має стати орієнтиром та фундаментом для діяльності державних інститутів, а також для соціальної поведінки громадян, оскільки за своєю природою інтегративна ідеологія – це насамперед система внутрішніх обмежень та орієнтирів.

Очевидно, специфіка української ситуації для досягнення цієї мети вимагає артикуляції, а подекуди й реконструкції національної архетипіки, найбільш значущих міфів, уважного вивчення етнопсихологічних особливостей українців. Водночас, на цьому тлі доцільною є культивування відчуття "спільної землі" (в дусі територіального патріотизму В. Липинського) і світоглядних та етичних установок "політичної нації" (без надмірної акцентації на етнічному націоналізмі).

В сфері зовнішньої політики інтегративна ідеологія має виходити з факту існування України як незалежної і суверенної держави, що є складовою частиною і рівноправним членом світового співтовариства та має свої власні національні інтереси і стратегічні цілі.

Головними ресурсами нації, за умови впровадження інтегративної ідеології є необхідність першочергової опори на власні сили, творчий потенціал і здібності українського народу. В суспільстві має підтримуватися дух патріотизму, гуманізму, соборності, солідарності, співробітництва і взаємодопомоги.

І зрештою, визнання, що чесна, сумлінна і творча праця є основою процвітання України і кожного її громадянина, а також однією з головних соціальних цінностей, підкріпленою позитивним й оптимістичним соціально-психологічним забарвленням. Інтегративна ідеологія в такому сенсі виступає в якості морального регулятора життя суспільства, створюючи в ньому атмосферу рішучого неприйняття і морального осуду будь-яких негуманних і антисоціальних проявів.

В якості пріоритетних цілей та завдань інтегративної ідеології в сучасній Україні можна відзначити наступні.

1. Забезпечення зв'язку із загальною світоглядною системою епохи та розробка програмних установок на основі тих або інших положень цієї системи.
2. Досягнення та зміцнення соціально-політичної стабільності українського суспільства й забезпечення пріоритетності його консолідації.
3. Захист національних інтересів; демократизація суспільства; надання значущості інституціональним відносинам між людьми як суб'єктами політики; економічне зростання.
4. Зміцнення міжнародного авторитету, захист прав та свобод людини.
5. Налагодження соціального діалогу; регіональна стабільність.

На думку дисертанта, інтегративна ідеологія має гармонійно поєднувати в собі наступні цінності: принцип індивідуальної свободи; чітке розуміння наступності та спадковості поколінь, а відповідно й історичного розвитку; особливу апологію родини, церкви як двох інститутів, які забезпечують означену спадковість та, відповідно, безперервний суспільний розвиток; взаємну терпимість людей; визнання для всіх людей однакового морального, політичного і юридичного статусу; визнання ролі ціннісних, позараціональних факторів при спробах облаштування суспільного життя; демократичні принципи; діалог з представниками інших культур і цивілізацій; готовність держави до захисту й підтримки своїх громадян.

У підрозділі 2.2 – *"Інтегративна ідеологія в процесах суспільної консолідації"* – наголошується, що інтегративна ідеологія є вагомим чинником консолідації суспільства, зовнішнім проявом української національної ідеї, який повинен стати об'єднуючою основою громадян України. Однією з вагомих характеристик українського світосприйняття є двополюсність світоглядних цінностей, а відповідно, й політичних сил та ідеологічних гасел. Українців в силу історичних передумов та певною мірою штучно сформованих стереотипів, історично прийнято ділити на мешканців Сходу та Заходу, які і є, власне, відмінними полюсами ідеологічних орієнтацій населення України.

Відмінності, які розділяють Центрально-Західну і Південно-Східну частину України, мають частково ментальний характер, а частково – етнічний та історичний. Формування інтегративної ідеології потребує готовності мешканців Сходу й Заходу до компромісів, усвідомлення національної єдності та цілісності нашої країни.

Головною базою для компромісів повинна бути перш за все готовність будувати єдину, заможну та сильну державу (тобто державницькі цінності), те, що В. Липинський називав "територіальним патріотизмом", тобто розуміння, що від старань кожного залежить успіх території, на якій він мешкає, а зрештою і держави в цілому. Шлях до компромісів, до впровадження інтегративної ідеології має, по-перше, містити інституціональне підкріплення. Мається на увазі існування дієвих інститутів місцевого самоврядування, а також ефективний зворотній зв'язок владно-управлінських органів з громадськістю і все те, що в сучасних дослідженнях прийнято називати "соціальним діалогом".

По-друге, будь-які процеси розбудови інтегративної ідеології мають бути підкріплені реальним та сталим соціально-політичним розвитком. В даному випадку в першу чергу йдеться про збалансування всіх показників життя – виробничих, соціальних, політичних, духовних, культурних, моральних. Людина повинна мати можливості до повної самореалізації й відчувати себе причетною до процесів, що розгортаються. Поняття "сталості" означає не кінцевість відповідних показників, а їх необхідний характер, здійснення суспільного розвитку через їх нарощування. Одночасно поняття "сталості" означає непорушність людських пріоритетів в процесі суспільної модернізації, обов'язковість їх дотримувати як на рівні конкретного індивіда, так і суспільства загалом.

До показників соціально-політичного розвитку належать: загальна характеристика економічної та політичної ситуації; розвиненість громадянського суспільства; ефективність інститутів місцевого самоврядування, незалежність різних гілок влади одна від одної, наявність вільної преси, але при цьому законодавчо захищеного інформаційного простору. До соціальних факторів можна віднести зайнятість населення та соціальний захист; динаміку народонаселення (демографічний фактор); харчування та охорону здоров'я; охорону довкілля (екологія); освіту, науку, культуру тощо.

У третьому розділі – **"Перспективи становлення та функціональні ознаки інтегративної ідеології в сучасній Україні"** – досліджені праксеологічні аспекти можливостей впровадження інтегративної ідеології в сучасній Україні та розроблений прогноз розвитку політико-ідеологічних відносин в нашій країні.

У підрозділі 3.1 – *"Особливості формування і функціонування інтегративної ідеології як чинника консолідації українського суспільства"* – аналізується формування інтегративної ідеології в сучасній Україні, розглядаються фактори, які стримують ці процеси та особливості функціонування інтегративної ідеології в українському суспільстві.

Новітній період вітчизняної історії (з часів здобуття національної незалежності 1991 року) характеризується послідовною зміною трьох етапів політико-ідеологічного розвитку. На першому етапі в Україні була сформована впливова, хоча й концептуально слабо розроблена ідеологія на основі ліберальних цінностей, другий етап характеризується появою широкого спектру політико-ідеологічних вподобань та усвідомленням ідеологічної різноманітності українських громадян, головною рисою третього етапу є усвідомлення необхідності суспільної консолідації та пошуку об'єднаних цінностей.

Аналіз конфліктогенних складових масової свідомості показав, що основними факторами, які стримують формування інтегративної ідеології є: регіональні та етнічні відмінності; ціннісно-поведінкова спадкоємність та стосунки між поколіннями; роз'єднаність і непатріотичність еліт; зовнішні інформаційні впливи.

Якщо класифікувати наявні на сьогодні ідеологічні вподобання громадян України, то, на думку дисертанта, найбільш типовими можна виділити націонал-демократичний (з елементами соціал-демократичного), консервативно-авторитарний, а також окремо комуністичний та соціалістичний напрямки.

Націонал-демократичний напрямок є конструктивним з питань усвідомлення необхідності об'єднання українського суспільства, розвитку демократичних цінностей. Націонал-демократи також виявилися успішними в плані політичної комунікації. Слабкість же націонал-демократичної ідеології проявляється, в першу чергу, при реалізації функції сенсоутворення, оскільки вона занадто прагматична і не містить належного пояснення громадянам

їхнього становища в категоріях "сенсу", "належного стану речей", не надає мотивації їхній поведінці.

Привабливими рисами консервативно-авторитарного ідеологічного напрямку є наголошення на необхідності поступового, без різких потрясінь соціально-політичного розвитку України, представники даного напрямку краще справляються з питаннями сенсоутворення, але є значно слабкішими в плані політичної комунікації щодо зовнішніх партнерів України.

Представники комуністичного та соціалістичного ідеологічного напрямків на сучасному етапі апелюють до настроїв принижених і пригнічених, намагаються політично актуалізувати їх, іноді виступають за повернення до попередньої, радянської моделі розвитку країни, заперечують сучасність. Функції політичної інтеграції представниками комуністичної ідеології реалізуються лише серед своїх прихильників, кількість яких за прогнозами дедалі знижуватиметься.

Аналіз наявних політико-ідеологічних напрямків, політичних сил, що їх уособлюють та електоральних портретів цих політичних сил дозволяє стверджувати, що жоден з напрямків і жодна з політичних сил не є рівномірно представленими по всій території України.

Головною опорою для інтегративної ідеології та головною силою, що підтримує її в українському суспільстві, має стати середній клас, який народжується в Україні. З точки зору середнього класу, потрібне подальше зменшення втручання держави в суспільний процес одночасно з покращенням культурного розвитку, збереженням гарантій на здобуття вищої освіти й повагою до підприємців.

Дослідження показало, що процес формування інтегративної ідеології, не дивлячись на всі суперечності, вже відбувається, хоча й повільними темпами. За умови утвердження ідеї стабільного соціально-політичного розвитку у суспільній свідомості та готовності до пошуку консенсусу і злагоди між різними суспільними прошарками, при опорі на середній клас, що зараз формується в Україні, враховуючи динамічність сучасного світу, формування інтегративної ідеології є актуальним теоретичним і практичним завданням. Заходами, що підкріплюють формування інтегративної ідеології є розвиток громадянського суспільства, зменшення державного втручання в суспільний процес, покращення українського культурного продукту, інвестиції в освіту та інновації в усіх сферах суспільного життя, промисловості та виробництва послуг, опора на підприємництво і, нарешті, територіальний патріотизм, який вже існує об'єктивно, і який необхідно тільки розвивати в самосвідомості мешканців нашої країни.

У підрозділі 3.2 – *"Можливості реалізації інтегративної ідеології в Україні"* – розробляється прогноз формування інтегративної ідеології та виділяється 5 можливих сценаріїв подальшого розвитку подій, від найбільш песимістичного до найбільш оптимістичного. Песимістичні сценарії пов'язані з сильним суспільним опором об'єднавчим тенденціям, неготовністю політичних еліт до компромісів і, як наслідок, відсутність інтегративної ідеології. Оптимістичні сценарії характеризуються об'єднанням суспільства на основі

спільних цінностей, яке відбуватиметься за умов більшої або меншої централізації.

Аналіз розроблених сценаріїв довів більшу ймовірність оптимістичних варіантів подальшого соціально-політичного розвитку України та зміцнення суспільної консолідації. Разом з тим, спроби впровадження об'єднавчих цінностей наштовхуватимуться на опір з боку деструктивно налаштованих політичних сил і соціальних груп. Найреальнішим в такому випадку стає "змішаний" сценарій, за умови якого українській владі вдасться з більшим або меншим ступенем ефективності подолати найбільш негативні тенденції розвитку українського суспільства і подальший розвиток подій являтиме собою постійну боротьбу між спробами посилення державного регулювання політико-економічних, а зрештою й ідеологічних відносин та наданням об'єднувальною цінностям статусу одного з головних державних пріоритетів із формуванням інтегративної ідеології, не заперечуючи ідеологічної різноманітності українців.

У "Висновках" підбито підсумки дослідження, зроблено узагальнення і сформульовано рекомендації.

Здійснення завдань повноцінної консолідації українського суспільства обумовлює необхідність конструювання особливої інтегративної (в деяких дослідженнях зустрічаються варіанти її назви як об'єднавчої, консолідувальної) ідеології, яка формується на основі гармонійного поєднання конструктивних цінностей, притаманних суб'єктам політики, які представлені політико-ідеологічними концепціями.

Під інтегративною ідеологією розуміється комплекс ідей і цінностей, що визнаються більшістю членів суспільства та дають змогу його інтегрувати, не заперечуючи багатоманітності, в тому числі й ідеологічної; сутність консолідації суспільства полягає в його згуртуванні та об'єднанні для досягнення спільних цілей через еволюційне запровадження нових прогресивних форм організації політичного життя та раціоналізації влади, а також через комплексне поєднання соціально-економічних та духовно-культурних чинників політичної системи.

Семантика терміну "ідеологія" з моменту його появи пережила істотну еволюцію. Спочатку ідеологією називалася сенсуалістична теорія про походження, взаємодію і розвиток ідей, яка лише частково стосувалася соціального буття і соціальної поведінки людей. Сьогодні й у науковій літературі, й у публічному дискурсі цей термін використовують у доволі різних сферах та значеннях, проте головним чином – у контексті суспільствознавчої тематики. Загалом ідеологію характеризують як певний ансамбль поглядів та ідей, який забезпечує усвідомлення, пояснення і оцінку дійсності (передусім – соціальної), мотивів і завдань соціальної діяльності, поведінки, комунікації тощо. Нині є загальноновизнаним, що такого роду системоутворюючі елементи виникають у суспільстві разом із його появою і є умовою його існування.

Інтегративна ідеологія виокремлюється шляхом гармонійного поєднання конструктивних цінностей, залучених з різних політико-ідеологічних концепцій. Зокрема, вона має включати в себе принципи індивідуальної свободи, взаємної терпимості людей, бути орієнтованою на демократичні

цінності, здатною до діалогу у світовій політиці. В той же час інтегративна ідеологія має надавати громадянам чітке розуміння наступності та спадковості політичних цінностей поколінь, а відповідно, й історичного розвитку, визнавати особливу роль родини, церкви та позараціональних факторів при облаштуванні суспільного життя. Разом з тим, інтегративна ідеологія має захищати інтереси громадян, підтримуватись реальним та відчутним соціально-політичним розвитком, інакше всі спроби впровадити подібну ідеологію виявляться невдалими.

Інтегративна ідеологія є вагомим чинником подолання духовно-ідеологічної кризи, притаманної значній частині українського суспільства, вона сприяє формуванню національної ідеї, консолідації суспільства. Дослідження довело зв'язок між інтегративною ідеологією та консолідацією українського суспільства є двостороннім: з одного боку – інтегративна ідеологія здатна забезпечити суспільству консенсусне вирішення головних проблем, а з іншого – вона сама залежить від наявності суспільного консенсусу навколо базових цінностей, особливо на початковому етапі.

Успішний сценарій консолідації в сучасному українському суспільстві – це консолідація, базована на загальному консенсусі щодо базових цінностей, а також на дотриманні формальних правил конкуренції та її процедур. Консолідація суб'єктів політики на основі консенсусу щодо "правил гри" формує підстави для переносу політичну боротьбу зі сфери "тіньового маніпулювання" у публічний простір електорального суперництва головних політичних альтернатив.

Процес розвитку ідеологічної ситуації в Україні з часів здобуття державної незалежності 1991 року характеризується послідовною зміною трьох етапів: спроби масової деідеологізації, відмови від необхідності ідеології як такої, і, разом з тим, формування концептуально недостатньо розробленої ідеології на основі лібералізму; дезінтеграції даної ідеології і появи сучасного різноманітного ідеологічного спектру; усвідомлення даної різноманітності, а також необхідності пошуку спільних, державницьких цінностей, необхідних для сталого соціально-політичного розвитку України та консолідації українського суспільства.

Розбіжності цінностей різних соціальних страт населення, включно з мовним питанням, конфесійні різновиди тощо, поєднуються зі спільними інтересами, де розбіжностей не виявляється. Це повноцінне забезпечення політичних прав і свобод, прагнення достойного рівня життя кожного громадянина України, високого рівня сімейного благополуччя, почуття соціального захисту, до якого, безперечно, входить: якісне медичне обслуговування, доступність освіти, безпечний екологічний стан довкілля тощо. Система цінностей, на яких базується інтегративна ідеологія з часом може наповнюватись новими спільними цінностями.

Проблематикою розробки та впровадження інтегративної ідеології має безпосередньо і комплексно опікуватися передусім держава, причому основним її завданням має бути реальне виконання комплексу ціннісних мотивацій та стимулів суспільного розвитку, зміцнення громадянської свідомості,

патріотизму, оптимізму щодо майбутнього. Необхідно усіяко культивувати серед громадян відчуття самоцінності, унікальності розвитку України та всього українського, запропонувати переконливі підстави для патріотизму та оптимізму щодо майбутнього.

Дослідження політичних відносин і розвитку ідеологій в Україні з часів здобуття державної незалежності до сьогодні показало неспроможність жодної з проголошених ідеологічних моделей протягом тривалого часу об'єднати українське суспільство і дати йому поштовх до сталого соціально-політичного розвитку, що призвело до ідеологічної роздрібненості і, разом з тим, усвідомлення необхідності формування нових об'єднавчих ідей. Проте формування інтегративної ідеології наразі знаходиться у початковому стані.

Розгляд політико-ідеологічних впадубань, що домінують в сучасному українському суспільстві, дозволяє виділити націонал-демократичний, консервативно-авторитарний, комуністичний, соціалістичний та соціал-демократичний напрямки. Оскільки кожен з напрямків має своїх прихильників, необхідна готовність їх представників до компромісу (особливо в умовах парламентсько-президентської форми правління). Аналіз політичних сил, що уособлюють виділені політико-ідеологічні напрямки та електоральних портретів цих політичних сил дозволяє констатувати, що жоден з напрямків і жодна з політичних сил не представлена рівномірно на всій території України.

Аналіз перспектив формування інтегративної ідеології в Україні дозволив виділити 5 сценаріїв можливого розвитку подій. Дослідження ймовірності настання кожного зі сценаріїв призводить до висновку, що формування інтегративної ідеології є актуальним і цілком реальним, хоча політичним інституціям необхідно подолати певний спротив консолідаційним процесам, пов'язаний з традиціями ідеологічної роздрібненості, які підживлюються діяльністю деструктивних політичних сил.

В сучасній Україні превалюють вектори, спрямовані на стимулювання правової, економічної, гуманітарної та соціально-політичної консолідації суспільства, але досить впливовими залишаються й деструктивні чинники як вітчизняних, так і зовнішніх діючих сил. Об'єднання всіх політичних сил навколо ідеї розвитку національного інтелектуального потенціалу суспільства заради майбутнього всієї України має стати стрижневим чинником подальших суспільно-політичних та соціально-економічних перетворень нашої держави.

Основні положення дисертаційного дослідження викладені у таких публікаціях автора:

1. Риженко Є.С. Актуальні проблеми розбудови інтегративної ідеології в Україні // Нова парадигма. – 2002. – Випуск 24. – С. 81-84.
2. Риженко Є.С. Реформування політичної системи України: ідеологічний аспект // Нова парадигма. – 2003. – Випуск 32. – С. 92-97.
3. Риженко Є.С. Розбудова інтегративної ідеології в Україні в контексті глобалізації // Держава і право. – 2005. – Випуск 27. – С. 677-682.

4. Риженко Є.С. Сучасні дослідження феномену ідеології. – Політологічний вісник. – 2005. – № 18. – С. 110-118.
5. Риженко Є.С. Інтегративна ідеологія як мобілізаційний фактор процесів державотворення // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія "Філософія. Політологія" – 2006. – № 76-79. – С. 62-64.
6. Риженко Є.С. Інтегративна ідеологія як передумова консолідації українського суспільства // Людина – Світ – Культура: Актуальні проблеми філософських, політологічних і релігієзнавчих досліджень. (До 170-річчя філософського факультету КНУТШ): Матеріали Міжнародної наукової конференції, 20-21 квітня 2004 р. – К.: Центр навчальної літератури, 2004. – С. 512-514.
7. Риженко Є.С. Політична ідеологія як чинник інтеграції національних інтересів // Міжнародна наукова конференція "Дні науки філософського факультету-2005". Київ, 26-27 квітня 2005 р. – К.: ВПЦ "Київський університет", 2005. – Ч. VI. – С. 98-100.
8. Риженко Є.С. Роль інтегративної ідеології в процесі вироблення соціальних цінностей // Матеріали V міжнародної науково-практичної конференції "Гуманізація вищої освіти: філософські виміри". Бердянськ, 14-16 червня 2005 р. – Бердянськ: БДПУ, 2005. – С. 94-95.
9. Риженко Є.С. Гуманістичне спрямування інтегративної ідеології України // Міжнародна наукова конференція "Дні науки філософського факультету-2006". Київ, 12-13 квітня 2006 р. – К.: ВПЦ "Київський університет", 2006. – Ч. VII. – С. 71-73.
10. Рыженко Е.С. Проблема разграничения полномочий органов регионального управления и местного самоуправления (на примере Украины) // Государственное управление в XXI веке: традиции, проблемы, инновации: Материалы 4-й ежегодной международной конференции факультета государственного управления МГУ им. М.В.Ломоносова. Москва, 24-26 мая 2006 г. – М.: Российская политическая энциклопедия, 2006. – С. 846-849.

АНОТАЦІЇ

Риженко Є.С. Інтегративна ідеологія як чинник консолідації українського суспільства. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата політичних наук за спеціальністю 23.00.03 – політична культура та ідеологія. – Національний педагогічний університет імені М.П.Драгоманова, Київ, 2008.

Дисертація присвячена комплексному дослідженню феномену інтегративної ідеології в суспільному житті, визначенню її ролі в процесах консолідації українського суспільства.

На основі поєднання діалектичного, структурно-функціонального, системного та синергетичного методів дослідження явищ соціального світу

розроблено концепцію інтегративної ідеології, показані її сутнісні характеристики, а також місце і роль інтегративної ідеології в процесах консолідації сучасного українського суспільства.

У дослідженні використовується метод прогнозування і аналізуються можливі сценарії ідеологічного розвитку України. Визначено шляхи впровадження та поширення інтегративної ідеології, розроблено рекомендації щодо застосування результатів дослідження в українському суспільно-політичному житті.

Ключові слова: інтегративна ідеологія, консолідація суспільства, державна ідеологія, державницька ідеологія, ідеологія розвитку держави, цінності, консенсус, компроміс, українська національна ідея.

Рыженко Е.С. Интегративная идеология как фактор консолидации украинского общества. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата политических наук по специальности 23.00.03 – политическая культура и идеология. – Национальный педагогический университет имени М. П. Драгоманова, Киев, 2008.

Диссертация посвящена комплексному исследованию феномена интегративной идеологии в общественной жизни, определению ее роли в процессах консолидации украинского общества.

На основе диалектического, структурно-функционального, системного и синергетического методов исследования явлений социального мира разработана концепция интегративной идеологии, показаны ее сущностные характеристики, а также место и роль интегративной идеологии в процессах консолидации современного украинского общества.

В работе доказывается, что одним из важнейших факторов консолидации общества является наличие интегративной (объединяющей) идеологии. На основе генезиса мировых и украинских идеологических концепций определяется сущность интегративной идеологии и раскрывается ее роль в социально-политическом развитии общества. Интегративная идеология выступает в роли концептуально оформленных представлений, идей, взглядов на политическую жизнь, которые сложились благодаря гармоническому объединению ценностей, заимствованных из разных идеологий на основе создания различных форм коммуникации между ними.

Все социальные изменения, которые происходят в современной Украине, рассматриваются как сложное взаимодействие процессов интеграции и дезинтеграции, на основании чего исследуется интеграционная составляющая основных идеологий, представленных в Украине и раскрываются связанные с ней новые подходы, идеи, теоретические конструкты, которые являются более адекватными применительно к современной ситуации.

Интеграция трактуется как состояние и процесс гармонического объединения социальных явлений в единую целостность. Интегративная

идеология формируется на общих функциональных и ценностных основаниях для взаимодействия разных элементов идеологии в рамках целостной системы.

Интегративная идеология характеризуется как объединительная идеология украинского общества, комплекс идей и ценностей, которые признаются большинством членов общества и позволяют объединить его, не отрицая разнообразия, в том числе и идеологического.

Базовыми принципами общественной консолидации является этика солидарности и поиск объединяющих ценностей в режиме постоянного диалога в украинском обществе. Основой такого диалога является сохранение культурного разнообразия, проведение широкомасштабных национальных дискуссий по наиболее масштабным проблемам общественного развития, разработке и реализации межрегиональных гуманитарных программ.

Интегративная идеология должна содержать исчерпывающие ответы на ряд фундаментальных вопросов: о роли нации в исторической ретроспективе, о стратегии общественного развития, о легитимации политико-правового устройства и действующих государственных институтов, о согласовании национальных интересов и ценностей с общечеловеческими, с одной стороны, и с целями социальных и этнических общественных групп, с другой.

Анализ данных социологических исследований позволяет утверждать, что в современной Украине наблюдается дефицит солидарности, доверия к государственным институтам, взаимного доверия, горизонтальных связей в обществе, общих целей и задач. В этом смысле интегративная идеология становится непременным условием воссоздания и обеспечения эффективного функционирования государственного организма. Интегративная идеология является попыткой преодоления деморализации и размывания ценностных ориентиров социума.

Классификация идеологических предпочтений граждан Украины позволила выделить национал-демократическое, консервативно-авторитарное, коммунистическое и социалистическое направления. Каждое из них имеет свои конструктивные особенности, которые необходимо учитывать при формировании интегративной идеологии. Особое внимание уделяется вопросам готовности представителей и сторонников разных политико-идеологических направлений (как политических элит, так и их избирателей) к компромиссу. Главной опорой и главной движущей силой интегративной идеологии является средний класс, который в настоящее время формируется в Украине.

В исследовании используется метод прогнозирования и анализируются возможные сценарии идеологического развития Украины. Определены пути внедрения и распространения интегративной идеологии, разработаны рекомендации относительно использования результатов исследования в украинской общественно-политической жизни.

Ключевые слова: интегративная идеология, консолидация общества, государственная идеология, государственническая идеология, идеология развития государства, ценности, консенсус, компромисс, украинская национальная идея.

Ryzhenko E. An integrative ideology as a factor of the consolidation of Ukrainian society.

The Thesis for the Candidate of Science's Degree in Political Sciences. Specialization 23.00.03 – Political culture and ideology. – National pedagogic Dragomanov University, Kyiv, 2008.

The thesis is devoted to the complex analysis of the Integrative ideology phenomena in the social life, determination of its place in the consolidation processes of the Ukrainian society.

The concept of an integrative ideology is developed on the basis of dialectic, structure functional analysis, system-defined and synergetic approaches. Intrinsic characteristics, a place and a role of an integrative ideology are shown in a modern Ukrainian society.

In the research are used the methods of forecasting and analyzed possible ways of ideological development of Ukraine, developed the ways of distribution of an integrative ideology and the recommendations concerning the utilization of research results in the Ukrainian social-political life.

Key words: integrative ideology, social consolidation, the state ideology, ideology of the state development, value, a consensus, a compromise, the Ukrainian national idea.